

FILM NA SVOBODĚ

(Z rozhovoru J. J. Paulfka s Vančurou, Plachtou a Blažkem)

Vlastně jsem chtěl mluvit s Vančurou o jeho novém filmu Na sluneční straně.

Nemohu vám o tom nic povědět, někteří říkají, že to bude dobré, jiní, že to bude debakl. Počkejte si na premiéru, pak si o tom promluvíme.

Cesty filmu jsou klikaté. Film Na sluneční straně měl, tuším, tučet verzí, tučet podob, než dostal tu, v které jej uvidíme v kinu.

Ale nezáleží na tom, že se o něm nemluvílo, že se o něm dosti nemluvílo. Po nových filmech přicházejí novější a náhoda mi přinesla do kavárny Metro s Vančurou také Plachtu a Blažka. Hovoříme a není to interview.

Představuje se nová filmová společnost Vančura & Comp., nehleďte ji v obchodním rejstříku.

— V sobotu odjíždíme s Karlem Novým do Podkarpatské Rusi, do Koločavy, pošta Sinevír, připravovat natáčení filmu Marijka, do týdne budeme hotovi s vyřadovacími zkouškami herců; děláme film s domácími lidmi, ani jedna role není obsazena profesionálem. Libreto napsal Olbracht, scénář Nový. Režisér: Vančura. Operatér: Blažek. Produkce: Kolda.

Plachta zvedá ukazováček, ten dlouhý prst nad ohnutým předloktím, který znáte z jeviště a z filmového plátna, Blažek rozvážně přisvědčuje. To jsou tři z deseti, kteří odjedou na Podkarpatskou Rus, Koločava, pošta Sinevír, tam se sejdou s ostatními, kteří budou dělat s nimi ten film, s vojáky a světelným parkem, s horami, stržemi, s vyschlými koryty říček, s jímkami, které v určitý okamžik promění tenounký pramének vody v divoký proud s vorem na hřbetě vln, s šlachovitým Rusínem u opačiny, která šlehá o vodní pěnu.

S Ivanem Olbrachtem, který je doma v té středověké zemi opravdických čarodějnic a opravdických loupežníků, jimž nápor civilizace vážně neublížil. V nešťastné a úžasné krajině, o které Olbracht napsal nejkrásnější český román a kde vybral pro film herce ze svých přátel a obsadil každou roli trojmo. Vančura s Novým si vyberou.

O jednom se v této společnosti nemluví, o tom, kdo je osou filmařských hovorů v kavárně Rokoko a Urban, a to je financier. Pán, který nebudí důvěru. Pán, který má rozmary. Pán, který rozumí obchodu a má k umění oprávněnou nedůvěru, a vůbec má o tom své mínění.

— Nikdo nám do toho nebude mluvit. Kapitál platí rovnoměrně s námi, my se účastníme svojí prací. A ta vychází ze vzájemné důvěry.

Je to film na svobodě, to je jasné, jinak by nebyl chudý, ale nebyl by na svobodě.

— Zbodneme-li to, nemáme se na co vymlouvat. Pak si řekneme, že to nedovedem.

Všichni se usmívají, Vančura, Plachta a Blažek. Nevypadají, jako by to chtěli zbodnout.

— Film je kolektivní práce, ovšem. Dělá jich to několik a vlastně mnoho. A film není možný jako kompletní umělecké dílo, dorozumívají-li se spolupracovníci zkusmo, nebo nedorozumívají-li se vůbec. To je karikatura součinnosti, ty korektury a vyrovnávání, kompromisy názorů a pojetí leckdy docela disparátních, vyrovnávání násilné a nesouvislé.

Jádrem filmu, ať řekneme cokoli o režisérově suverenitě, nebo z druhé strany o kolektivní práci, je scénář. Film roste ze scenáristova názoru, to je základní zorný úhel. Režisér a s ním všichni ostatní jej buď přijmou, nebo nepřijmou. Přijmou-li, není zcela nesnadné přepočíst jednotlivá úsilí na společného jmenovatele, najít dveře, kterými všichni budou moci projít. Ale pak už to není výprava za dobrodružstvím a nic není ponecháno náhodě.

Je tolik komponent, jež skládají film — toto nejfantastičtější snové umění vychází z fabriky, ve filmu participuje člověk na výsledku rovným dílem se stroji. Jsou inteligentní, ale je třeba umět s nimi zacházet.

Ostatně dobrá kvalita technické práce je v českém filmu skoro pravidlem, kameraman a osvětlovač (musíme jmenovat Sobotníka z AB) jsou na výši, i v docela hloupých filmech se potkáme s krásnými obrazy. V AB jsme točili za dosti skrovných poměrů, ale naši technici byli bezvadní.

Motiv? Film líčí situaci dělníků najímaných na dřevařské práce, příběh je ze dvou třetin autentický. Milostné drama, které probíhá mezi třemi osobami, Marijkou, jejím milencem, jejím mužem. Ten se dovídá o ženině nevěře, při plavení dříví úmyslně pustí z rukou opačinu, vor se roztříští, jeho sok zahyne, muž se vrací, žena mu padá k nohám, o ničem se nemluví, žije se dál.

Ve filmu zabíráme všechny vrstvy karpatoruského obyvatelstva, Rusíny, židy ortodoxní i reformované, Čechy — sociální motiv zaujímá nejvíce místa, milostný není zdůrazněn. Sledujeme sociální vrstvení a přeskupování, střet industriální civilizace se starobyrou a dovršenou domácí kulturou, s její společenskou a životní organizací, reakce nového na prvotní, které dnes probíhají nejvýchodnějším cípem republiky. Náš scénář poznamenává také stávkou dřevařských dělníků.

Jak dlouho tam zůstaneme? Celkem pobudeme v Koločavě asi šest neděl, natočíme tam čtyři pětiny filmu, všechny exteriéry. Interiéry s dialogy děláme v Praze, v Koločavě budeme pracovat s němou kamerou, nemáme k dispozici dokonalou pojízdnou aparaturu. Přivezeme si hlavní herce do Prahy, víme, že tím riskujeme mnoho, je choulostivé, při jejich psychologii, vytrhnout je z prostředí, ale nelze jinak, jsme technicky omezeni.

Věříme ve své Rusíny, jsou jedním ze dvou hereckých typů, s nimiž lze dosáhnouti maximálních výsledků: jsou to jen ti nejlepší a pak primitivové. Je třeba si volit techniku. Vzhledem ke svým hercům děláme krátké záběry, prudký střih. Pracujeme s jednoduchými prostředky, naše pozornost je soustředěna na reportáž hmotných faktů, které nestilizujeme, které necháme probíhat. — To jest přidělujeme hercům akce pokud možná profesionální, herec musí mít něco v ruce, dělat, co dělá vždy. Vyhýbáme se lyrickým situacím.

Režie se bude obracet k intenzitě projevu, ne k mimickému položení. Vlastní režie bude skladná, budeme hledat takové úseky počínů, abychom je mohli složit v zamýšlenou řadu. Výběr dokumentů, reportáž. To je naše předsevzatá forma.

Folklór? — Příliš provokativní krása kraje? Na samoučelné snímky nedojde, protože karpatská přírodní krása je zastřena dělností rusínského života. A folklór je odkryt jen tam, kde se na něj cílí, kde je sběratelská a konzervátorská snaha. Sklad rusínského života přímo odporuje sběratelským pojmům. Foxův reportér nebo filmař s folkloristicko-sentimentálním scénářem by z nich snad mohli oškrábat ovčí kožichy a trojhlasné písně pro svou potřebu. Ale my jim jdeme pod kožichy. A pak, Rusíni dokumentárně vidění mají takovou životnost, že přebije každou barvu folklóru.